نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
دوره هفتم، پاییز ۱۴۰۲، شماره سوم، صفحات ۴۹۷ تا ۴۹۹

نامه به سردبیر

تقویت مطالعات فقر: قرار دادن پیمایش ملی مصرف مواد غذایی در خط مقدم

مونا پورقادری[۱]، مرتضی عبداللهی[۲]، آناهیتا هوشیار راد[۳*]

۱. دکترای تخصصی سیاست‌های غذا و تغذیه، مرکز تحقیقات عدالت در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
۲. استاد، گروه تحقیقات تغذیه، انستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران
۱. * **نویسنده مسئول:** مربی، گروه تحقیقات تغذیه، انستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران، anahrad@yahoo.com

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۶/۲۶ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳

سردبیر محترم نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی

در عصری که با تشدید چالش‌های جهانی، منطقه‌ای و ملی مرتبط با امنیت غذایی و فقر روبه‌رو هستیم، انتشار قریب‌الوقوع یافته‌های جدیدترین پیمایش ملی مصرف مواد غذایی در ایران توسط انستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور، می‌تواند نه تنها به‌عنوان یک رویداد مهم در تقویم علمی و تحقیقاتی کشور؛ بلکه نقطه عطفی در تعمیق درک سیاست‌گذاران و محققان از رابطه پیچیده میان غذا، فقر و رفاه تلقی شود.

مطالعات فقر به‌واسطه اثرات گسترده بر سیاست‌های مرتبط با رفاه انسان و توسعه اجتماعی، جایگاه ویژه‌ای در قلمرو علوم اجتماعی دارند. در این ارتباط، بررسی‌های ملی مصرف مواد غذایی که در قالب ارزیابی‌های جامع از وضعیت تغذیه، به‌طور نظام‌مند داده‌هایی را در مورد عادات غذایی، انتخاب‌های غذایی و دریافت مواد غذایی و مغذی جمعیت کشور گردآوری می‌کند (۱)، می‌تواند بینش ارزشمندی را پیش روی سیاست‌گذاران، متخصصان مراقبت‌های سلامت و محققان در طراحی راهبردها و سیاست‌های مبتنی بر شواهد برای بهبود سلامت و رفاه عمومی و مقابله با چالش‌های نوظهور قرار دهد. این در حالی است که به‌نظر می‌رسد نقش محوری بررسی‌های ملی مصرف مواد غذایی در شکل‌دادن به درک جامع از فقر و هدایت تلاش‌ها برای کاهش آن، چندان از سوی سیاست‌گذاران و پژوهشگران حوزه فقر و رفاه اجتماعی در کشور به رسمیت شناخته نمی‌شود و به‌طور متقابل موانع متعددی در برابر استفاده بهینه از یافته‌های بررسی مصرف در حوزه فقر وجود دارد. از این رو، نویسندگان لازم دیدند نظرات خود را درباره اهمیت مسئله و چالش‌های ذکر شده به شرح زیر مطرح سازند.

اندازه‌گیری ابعاد پنهان فقر: بررسی‌های مصرف مواد غذایی با ارائه بینشی ضروری، محققان را قادر می‌سازند جنبه‌های پنهان فقر را تشخیص دهند. در حالی‌که معیارهای فقر مبتنی بر میزان درآمد، ارزشمند هستند؛ اغلب قادر نیستند وسعت محرومیت‌های تجربه‌شده توسط افراد و جوامع را به تصویر بکشند. از سوی دیگر، بررسی‌های مصرف مواد غذایی، داده‌های جامعی را ارائه می‌کنند که نه تنها کمیت؛ بلکه کیفیت غذای مصرف‌شده را نیز در بر می‌گیرد (۲ و ۳). این اطلاعات مسائلی مانند سوءتغذیه (بیش‌خواری و کم‌خواری) که می‌تواند هم علت و هم پیامد فقر باشد، ناامنی غذایی که اغلب نشان‌دهنده فقر است و فقدان تنوع رژیم غذایی که می‌تواند نشان‌دهنده دسترسی محدود به انواع غذاها به‌عنوان یکی دیگر از ویژگی‌های فقر باشد، آشکار می‌کند که در شیوه‌های مبتنی بر درآمد ممکن است نادیده گرفته شوند.

شناسایی گروه‌های آسیب‌پذیر: محققان می‌توانند از داده‌های پیمایش مصرف مواد غذایی برای مقایسه الگوهای مصرف غذا در مناطق جغرافیایی، گروه‌های درآمدی و جمعیتی مختلف استفاده کنند که نشان می‌دهد کدام گروه‌ها در برابر ناامنی غذایی، سوءتغذیه و فقر، آسیب‌پذیرتر هستند (۴ و ۵). این تحلیل مقایسه‌ای برای شناسایی نابرابری‌ها در دسترسی به غذا و منابع و نیز پرداختن به بی‌عدالتی و فقر، حیاتی است. این اطلاعات می‌تواند برای طراحی هدفمند برنامه‌های کاهش فقر و حمایت اجتماعی و نیز اطمینان از دسترسی افرادی که بیشترین نیاز را به حمایت دارند، راهگشا باشد.

مداخلات سیاستی دقیق و هدفمند: راهبردهای مؤثر در کاهش فقر، مستلزم درک عمیق از نیازها و ترجیحات غذایی جمعیت فقیر است. پیمایش‌های مصرف مواد غذایی، داده‌های دقیق را در مورد الگوهای غذایی ارائه می‌دهند و به سیاست‌گذاران امکان می‌دهند مداخلات هدفمندی را طراحی و اجرا کنند (۶). در این میان، خط فقر به‌عنوان معیاری برای اندازه‌گیری نرخ فقر و طراحی سیاست‌های ضد فقر، به‌طور معمول بر اساس سطح درآمد یا مصرف تعیین می‌شود. بررسی‌های مصرف مواد غذایی، داده‌هایی را در مورد الگوی مصرف اقلام مختلف غذایی ارائه می‌دهند که می‌تواند برای تعیین هزینه یک سبد غذایی پایه که دارای کفایت تغذیه‌ای است، مورد استفاده قرار گیرد. این هزینه، مبنای تعیین جزء غذایی خط فقر را تشکیل می‌دهد و هنگامی که با سایر داده‌های

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-25]

[DOI: 10.22034/7.3.16]

مخارج خانوار ترکیب می‌شود، به محاسبه خط فقر کل کمک می‌کند. با تحلیل الگوهای مصرف مواد غذایی و هزینه‌ها، محققان می‌توانند حداقل سطح درآمد یا منابع مورد نیاز برای حفظ استانداردهای پایه زندگی، از جمله مصرف کافی غذا را تعیین کنند.

ارزیابی تأثیر سیاست‌ها: بررسی‌های مصرف مواد غذایی برای ارزیابی اثربخشی سیاست‌های کاهش فقر ضروری است. با ردیابی تغییرات در عادات غذایی و پیامدهای تغذیه‌ای در طول زمان، محققان می‌توانند تأثیر مداخلات مختلف، از چتر حفاظت‌های اجتماعی گرفته تا یارانه‌های کشاورزی را ارزیابی کنند (۷). این بازخورد برای سیاست‌گذاران در اصلاح برنامه‌های موجود و توسعه راهبردهای مبتنی بر شواهد که با نیازها و ترجیحات واقعی فقرا همخوانی دارد، بسیار مهم است.

تقویت رویکردهای چند رشته‌ای: فقر، چالش چند بُعدی با پیوندهای پیچیده با سلامت، آموزش و فرصت‌های اقتصادی است. پیمایش‌های مصرف مواد غذایی با ارائه دیدگاهی جامع از اثرات تجمعی فقر، تحقیقات بین رشته‌ای را تسهیل می‌کند. این بررسی‌ها را می‌توان با داده‌های بخش‌های سلامت، آموزش و اقتصاد ادغام کرد تا تأثیر متقابل عواملی که فقر را تداوم یا کاهش می‌بخشند، آشکار کند. چنین رویکردی درک ما از پویایی فقر را افزایش می‌دهد و ابتکارات سیاستی جامع و فرابخشی را تقویت می‌کند.

ارتقاء بینش در مورد اهداف توسعه جهانی: در عصر ارتباطات و همکاری‌های جهانی، درک فقر از مرزهای ملی فراتر رفته است. پیمایش‌های مصرف مواد غذایی بینش‌های ارزشمندی را در مورد روندهای جهانی فقر و تفاوت در الگوهای غذایی بین کشورها ارائه می‌دهد. این اطلاعات به سازمان‌های بین‌المللی، محققان حوزه فقر و امنیت غذایی جهانی و نیز دولت‌ها این فرصت را می‌دهد تا عملکرد خود را در مقایسه با استانداردهای جهانی بسنجند و از راهبردهای موفق اجرا شده در سایر کشورها بیاموزند. از طرفی، گزارش سازمان ملل در مورد اهداف توسعه پایدار (Sustainable Development Goals)، بر اهمیت امنیت غذایی و تغذیه در ریشه‌کنی فقر تأکید می‌کند (۸). پیمایش‌های مصرف مواد غذایی داده‌های ارزشمندی را برای ردیابی پیشرفت به سوی این اهداف جهانی ارائه می‌دهد. آنها نقشی اساسی در حصول اطمینان از اینکه برنامه‌های توسعه بین‌المللی بر مبنای شواهد دنیای واقعی و برای مقابله با چالش‌های منحصر به فرد جمعیت فقیر در سراسر جهان طراحی شده‌اند، ایفا می‌کنند.

هرچند پیمایش‌های مصرف مواد غذایی، پیچیدگی‌های دسترسی به غذا، کیفیت رژیم غذایی و سلامت تغذیه‌ای را روشن می‌کند و با ارائه دیدگاهی جامع‌تر از ابعاد فقر، تصمیم‌گیری آگاه از شواهد در این زمینه را تسهیل می‌کند؛ لیکن ممکن است مواردی مانع بهره‌گیری مناسب از این داده‌ها شوند. محدودیت‌های بودجه‌ای، تناوب و مقیاس این پیمایش‌ها را محدود می‌سازد و می‌تواند مانع از انعکاس تغییرات سریع در الگوهای غذایی و پویایی فقر شود. همچنین، وجود چالش‌هایی در دسترسی و انتشار داده‌های آن می‌تواند تحلیل عمیق و کاربرد آنها را محدود سازد. بی‌توجهی به ظرفیت‌سازی و سرمایه‌گذاری بیشتر در آموزش و طراحی پیمایش‌ها، پیچیدگی تحلیل و یکپارچه‌سازی داده‌ها با سایر داده‌های اجتماعی-اقتصادی و سلامت و نیز ترجمان آنها به تحقیقات عملی فقر و در نهایت، موانع سیاسی، بوروکراتیک و مقاومت در برابر تغییر در کنار چالش‌های هماهنگی‌های بین‌بخشی می‌توانند مانع از کاربرد بهینه داده‌های بررسی مصرف مواد غذایی در مطالعات حوزه فقر شوند. به‌نظر می‌رسد در کنار پرداختن به چالش‌های فوق، مغتنم دانستن فرصت‌های همکاری با سازمان‌ها و محققان بین‌المللی برای یادگیری از بهترین شیوه‌ها و تقویت ابتکارات سیاستی، افزایش آگاهی عمومی در مورد اهمیت این پیمایش‌ها در رسیدگی به فقر و بهبود سلامت عمومی و نیز تعامل با جامعه مدنی برای حمایت همه جانبه از این مسئله می‌توانند گام‌های مؤثری برای به حداکثر رساندن ظرفیت بررسی‌های ملی مصرف مواد غذایی در بهبود تحقیقات و مطالعات حوزه فقر در کشور باشد. این تلاش‌ها می‌تواند در نهایت به ارتقاء عدالت اجتماعی و افزایش رفاه گروه‌های به حاشیه رانده شده بیانجامد.

منابع

1. Zezza A, Ca rletto C, Fiedler JL, Gennari P, Jolliffe D. Food counts. Measuring food consumption and expenditures in household consumption and expenditure surveys (HCES). Introduction to the special issue. Food Policy 2017; 72: 1-6.
2. Malik SJ, Nazli H, Whitney E. Food consumption patterns and implications for poverty reduction in Pakistan. Pak Dev Rev 2015 : 651-69.
3. Backiny-Yetna P, Steele D, Djima IY. The impact of household food consumption data collection methods on poverty and inequality measures in Niger. Food Policy 2017; 72: 7-19.
4. Ahluwalia N, Dwyer J, Terry A, Moshfegh A, Johnson C. Update on NHANES Dietary data: focus on collection, release, analytical considerations, and uses to inform public policy. Adv Nutr 2016; 7(1): 121–134.
5. Ocke MC, Van Rossum CTM. Dietary Surveys d BEJ. National Food Intake. In: Caballero B, Finglas P, Toldrà F, editors. The encyclopedia of food and health. Oxford: Academic Press; 2016. p. 432–438.
6. Marchetti S, Secondi L. The Economic Perspective of Food Poverty and (In)security: An Analytical Approach to Measuring and Estimation in Italy. Soc Indic Res 2022; 162(3): 995-1020.
7. Gibson J. Poverty measurement: we know less than policy makers realize. Asia Pac Policy Stud 2016; 3(3): 430-42.
8. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. The Sustainable Development Goals: Report 2022. New York: UN; 2022.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-25]

[DOI: 10.22034/7.3.16]

Letter to Editor

Empowering Poverty Research: Putting National Food Consumption Survey at the Forefront

Mona Pourghaderi[1], Morteza Abdollahi[2], Anahita Houshiarrad[3*]

1. PhD in Food and Nutrition Policy, Health Equity Research Center (HERC), Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
2. Professor, Department of Nutrition Research, National Nutrition and Food Technology Research Institute, Social Determinants of Health Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran
3. ∗**Corresponding Author:** Instructor, Department of Nutrition Research, National Nutrition and Food Technology Research Institute, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran, anahrad@yahoo.com

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-25]

[DOI: 10.22034/7.3.16]